

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ.—Τὸ μέρος τῆς νήσου Ζακύνθου ἔνθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ μέγας ἀνατόμος Ἀνδρέας Βεζάλ, ὑπὸ Νικολάου Ἀντ. Βαρβιάνη*. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Δοντά.

Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν ὑπάρχει διαφωνία διὰ τὴν τοποθεσίαν τῆς νήσου Ζακύνθου ἔνθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ μέγας ἀνατόμος.

Αἱ δύο ἐπικρατέστεραι ἐκδοχαὶ εἶναι αἱ ἐπόμεναι :

Α΄.—Τοπικοὶ ἱστορικοὶ ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς τῆς ταφῆς του εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria delle Grazie τῆς πόλεως Ζακύνθου. Εἶναι δὲ οὗτοι οἱ ἐξῆς :

1) Ὁ Ζακύνθιος Δημήτριος Σιγοῦρος, ἱατρός, ἐκδώσας τὴν ἀξιόλογον πραγματείαν Ἰταλιστὶ εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὸ 1861 «Genni sopra la vita et gli scritti di Andrea Vesalio», ἀναφέρει ἐκεῖ ὅτι ἐτάφη πιθανῶς ὁ Βεζάλ εἰς τὴν Santa Maria delle Grazie, μοναδικὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς πόλεως Ζακύνθου πρὸς προσευχὴν τῶν ναυτιλλομένων.

2) Ὁ ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Ν. Κατράνης εἰς τὰ «Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου, 1830, λέγει ὅτι: «Ἐπισκοπεύοντος τοῦ λατίνου ἐπισκόπου Μάρκου de Franceschi ὠκοδομήθη ὁ Δυτικὸς ναὸς τῆς Ἀγίας Μαρίας τῶν Χαρίτων, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ ἔξοχος ἀνατόμος Βεζάλιος καὶ ὁ περιώνυμος δανὸς ἀρχαιολόγος Πέτρος Guis κλπ.».

3) Ὁ χρονογράφος Διονύσιος Βαρβιάνης (1788-1866), ἐκθέτων Ἰταλιστὶ εἰς τὰ «Χρονικά του» περὶ τοῦ ἀνευρεθέντος τάφου πλησίον τῆς ἐν λόγῳ Δυτικῆς ἐκκλησίας τοῦ ρωμαίου ρήτορος Κικέρωνος, παρεμβάλλει καὶ περὶ τοῦ ἀνατόμου Βεζάλ τὰ ἀκόλουθα, παρατιθέμενα ἐνταῦθα κατὰ μετάφρασιν: «Προστίθεται ὅτι ὁ Ἀνδρέας Βεζάλ, εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον σοφῶν ἀνατόμων τοῦ XVI αἰῶνος, ἐπιστρέφων ἐκ Συρίας ἐνανάγησεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀπέθανε τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου 1564 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria delle Grazie, εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ὅπου ἀνεκαλύφθη ἡ τέφρα τοῦ Κικέρωνος». Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν φράσιν ἐπιδεικνύει ἔντονον ἀμφιβολίαν διὰ τὸ μέρος τοῦ τάφου. «Πράγματι» γράφει, «εἶναι μοναδικὸν ὅτι δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ θέσις ὅπου τὸ πολῦτιμον τοῦτο μνημεῖον ἔκειτο».

Β΄.—Ἄλλοι δὲ ἱστορικοὶ ἀποκλίνουν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι ἡ ταφή του ἐγένετο εἰς ἕρμῳν μέρος τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Ζακύνθου, καὶ πιθανῶς εἰς τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων τοῦ κόλπου Λαγανᾶ τῆς Ζακύνθου. Τὴν ἀποψιν ταύτην δέχονται οἱ ἐξῆς :

* NICOLAS ANT. VARVIANIS, Le lieu de l'île de Zante où mourut et fut enterré le grand anatomiste André Vesal.

1) Petrus Bizarrus, De bello cyprico et panonico. Basileae 1573, ὅστις ἀναφέρει ὅτι ὁ Βεζάλ ἀπέθανεν εἰς τόπον ἔρημον καὶ εἰς μίαν ἀθλίαν καλύβην (in loco deserto et in miserrimo tuguriolo).

2) Ὁ Σπυρίδων Δε-Βιάζης ἐκ διαφόρων μελετῶν εἰς ἐκτενέστερον σημείωμα περὶ Βεζάλ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα¹: «Ἐκ τούτων νομίζομεν ὅτι συνετρίβη τὸ πλοῖον εἰς Λαγανᾶ, μέρος ἔρημον, καὶ ἡμιθανὴς ὁ ἀνατόμος ἐρρίφθη ἐπὶ τῆς ἀμμώδους παραλίας καὶ θὰ τὸν ἔθαψαν εἰς τοὺς Ἀγίους Θεοδώρους».

Τὴν γνώμην ταύτην ἀρύεται ὁ Δε-Βιάζης ἐκ τῶν περὶ Βεζάλ ἱστορημάτων τῶν Adami, Thou, Papadopoli, οἱ ὅποιοι ἀναφέρουν ὅτι ἀπέθανεν εἰς ἔρημον μέρος τῆς Ζακύνθου, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Giovanni Imperiale ἀναγράψαντος ὅτι ἐτάφη εἰς θέσιν ὅχι γνωστήν.

Ἀσχοληθεὶς ἐπὶ μακρὸν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ ἐξετάσας τοπικῶς τὰ σχετικὰ ζητήματα κατέληξα εἰς τὰ ἀκόλουθα πορίσματα:

1) Ἀπὸ φράσιν τοῦ ἐπιταφίου ἐπιγράμματος, λατινιστὶ συντεταγμένου καὶ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Σιγούρου καὶ τοῦ Δε-Βιάζη... *quisquis remota contueris insula qua jacet incultis nemorosa Zakynthos arenis*... » (... ἐν τῇ ἀπομεμακρυσμένη νήσῳ ἐν τῇ ἀγρίᾳ ἀμμουδιᾷ τῆς δασώδους Ζακύνθου) διαπιστοῦται, ὅτι ἡ φράσις αὕτη προσαρμόζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν ἐρημικὴν καὶ ἀγρίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Λαγανᾶ Ζακύνθου, εἰς τὸν ὅποιον συχνότατα ναυαγοῦν πλοῖα διαπλέοντα τὴν Μεσόγειον. Ἡ ἀκτὴ αὕτη ἦτο πράγματι ἐρημικὴ, ἐνῶ τοῦναντίον ὁ αἰγιαλὸς τῆς πόλεως Ζακύνθου, ἐνθα κεῖται ἡ ἐκκλησία τῆς Santa Maria delle Grazie δὲν ἐνεφάνιζεν οὔτε κατὰ τὸ 1564 εἰκόνα ἐρημικοῦ μέρους, διότι ἤδη τότε ὑπῆρχον ἐκεῖ ἐκτισμένοι ἐκκλησίαι· ὅπως ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Τριάδος ἀπὸ τοῦ 1511, ὁ ὀρθόδοξος ναὸς τοῦ Παντοκράτορος ἀπὸ τοῦ 1517 καὶ ἀπὸ τοῦ 1544 ἡ Μονὴ τῶν Φραγκισκανῶν (Minori Osservanti). Πρὸς τούτοις δὲ ὑπῆρχεν ἐκεῖ τελωνεῖον, παραπήγματα ἀλιέων, κλπ. ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου.

2) Ἐὰν εἰς τὴν Santa Maria delle Grazie ὑπῆρχεν ἐν τόσον ἐπίσημον μνημεῖον, θὰ ἀνεφέρετο τοῦτο ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τοὺς μορφωμένους καθολικοὺς ἱεράρχας, ὅπως ἦτο ὁ πρῶτος ἱστοριογράφος τῆς Ζακύνθου καθολικὸς ἐπίσκοπος Remondini, συγγράψας λατινιστὶ τὸ ἔργον «De Zakynthi antiquitatibus et fortuna: 1755 Venetiis». Οὗτος λεπτομερῶς ἀναφέρει περὶ τοῦ ἀνακχυφθέντος τάφου τοῦ ρωμαίου ρήτορος Κικέρωνος πλησίον τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας (1^η Δεκεμβρίου 1534), ἐνῶ οὐδὲν γράφει περὶ τῆς ταφῆς τοῦ διασήμευ ἀνατόμου.

3) Τὰ ἔγγραφα τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Χριστοῦ, ὀνομαζομένης Del Santis-

¹ Αἰολικὸς Ἀστὴρ, ἔτος Β' σ. 44-48, Κυδωνία 1913.

simo Sacramento), ἡ ὁποία ἰδρύθη ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ ἔτος 1520 καὶ ἤκαψε μέχρι τέλους τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ συνεδρίαζε τακτικώτατα εἰς τὴν ἐν λόγῳ Δουτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Santa Maria delle Grazie εἰς ἣν καὶ εὐρίσκονται φυλασσόμενα εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Δουτικῆς Ἐπισκοπῆς Ζακύνθου τὰ ἔγγραφα ταῦτα, οὐδὲν ἀναφέρουν περὶ μνημείου ἢ τάφου τοῦ ἀνατόμου Βεζάλ.

4) Σχετικῶς πρὸς τὸ γραφὲν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Mettel, εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν θεολόγον Cassandro εἰς Κολωνίαν, τῇ 15ῃ Ἀπριλίου 1565, περὶ ταφῆς τοῦ μεγάλου ἀνατόμου εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως Ζακύνθου, νομίζομεν ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι πύλην, οὔτε ὁ αἰγιαλός, οὔτε ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου εἶχόν ποτε.

5) Κατ' ἐπιτόπιον ἔρευναν, ἥτις ἐγένετο παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τῆς νήσου, ἠκούσθη ἀπὸ γέροντας χωρικοὺς τῆς περιοχῆς τοῦ Λαγανᾶ Ζακύνθου παράδοσις, ὅτι ἀπὸ χρόνων ἀνεζητεῖτο ἐκεῖ ἀπὸ Μαλτέζους ἱερεῖς καὶ Ἀγγλοὺς περιηγητὰς «ἡ πλάκα τοῦ ἱατροῦ ἐνὸς γιατροῦ ποὺ ἐναυάγησε καὶ ἀπέθανε ἐκεῖ, ποὺ τὸν ἐκυνηγοῦσαν, ἐπειδὴ ἔκανε ἐγχειρήσεις καὶ ἐπέθαινε τοὺς ἀνθρώπους».

Συμπέρασμα.—Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τούτων συμπεραίνομεν ὅτι τὸ πλοῖον ἐναυάγησεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λαγανᾶ Ζακύνθου, ἡμιθανῇ δὲ ἐκ τῶν κακουχιῶν ἔρριψαν τὸν μέγαν ἀνατόμον Βεζάλ τὰ κύματα εἰς τὴν ἔρημικὴν ἀκτὴν, κάτωθεν τῆς θέσεως Φραγκοκλῆσι, ὅπου τυχαίως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ Ἐνετοῦ χρυσοχοῦ, ὅστις τὸν περιέθαλψεν, ἀποθανόντα δὲ ἔθαψε μὲ τὰς χεῖρας του εἰς τὸ ἔρημον ἐκεῖνο μέρος, ὅπως ἀναφέρει κατ' ἀφήγησιν τοῦ ἰδίου χρυσοχοῦ ὁ συγγραφεὺς Petrus Bizarrus (1573).

Ἡ τοποθεσία αὐτὴ τοῦ κόλπου Λαγανᾶ τῆς Ζακύνθου καλεῖται καὶ σήμερον Φραγκοκλῆσι, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Παντοκράτορος. Παλαιότερον ἐλέγετο τοῦτο «Καλογεράτα» λόγῳ τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης τότε Μονῆς τῶν Φραγκισκανῶν «τῶν Ἀγίων Θεοδώρων».

Κατὰ τὰς ἐπισκέψεις ἡμῶν εἰς τὴν ἀνωτέρω θέσιν, εἰς τῶν σημερινῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῆς, ὁ Διονύσιος Καψάσκης τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀφηγήθη ὅτι πρὸ ὀγδοήκοντα καὶ πλέον χρόνων ὁ γέρον πατήρ του διηγῆθη εἰς αὐτὸν ὅτι κατὰ τὴν ἐκχέρσωσιν τοῦ μέρους ἐκεῖνου ἀνεῦρε μεγάλην πλάκα μετὰ σταυροῦ λαξευμένην μὲ ξενόγλωσσον κείμενον.

Τὴν πλάκα ταύτην προώριζε δι' Ἀγίαν Τράπεζαν τῆς κοινοτικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα αὕτη ἐξηφανίσθη παρ' ἀγνώστων. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἀνευρίσκονται ἐκεῖ ἐπιτάφιοι πλάκες καὶ ὀστᾶ. Τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου πιστεύομεν ὅτι θὰ προωθήσῃ εἰδικὴ ἔρευνα πρὸς τοῦτο εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ὅπου ἀσφαλῶς θὰ ἀνεφέρηται ὑπὸ τοῦ προβλεπτοῦ Ζακύνθου τὸ ναυάγιον, ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης προσωπικότητος, προσέτι δὲ ἐπιτόπιος ἀνα-

σκαφή τοῦ μέρους ἐκείνου. Ταῦτα ἀσφαλῶς θὰ δώσουν περισσότερον φῶς πρὸς τὴν πλήρη διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος.

Τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐπισκοπῆς Ζακύνθου, ἅτινα θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ βοηθήσουν εἰς τοῦτο, ἀτυχῶς ἀρχίζουν μόνον ἀπὸ τὸ 1590, διότι λόγῳ συμβάσης πυρκαϊᾶς ἀπετεφρώθησαν τὰ κτήρια τοῦ φρουρίου Ζακύνθου ὅπου ἐφυλάσσοντο ταῦτα.

Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τῆς πόλεως Ζακύνθου, τιμῶσα τὸν μέγαν Ἀνατόμον, ὠνόμασε πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν παραλιακὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου μέχρι τοῦ καταστήματος τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς, εἰς «Ὁδὸν Βεσαλίου». Κατὰ δὲ τὸ 1950 μετωνόμασε τὴν πλατεῖαν Κορυζῆ, κειμένην πρὸ τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τῆς Santa Maria Delle Grazie, εἰς πλατεῖαν «Ἀνδρέα Βεζάλ».

Καὶ εἰς τὴν Πινακοθήκην ἔτι τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου, εἶναι ἀνηρτημένη ἡ εἰκὼν τοῦ μεγάλου Ἀνατόμου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ Κοινότης Παντοκράτορος τοῦ Νομοῦ Ζακύνθου ἐτίμησε τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός, δώσασα τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς Φραγκοκλήσι Λαγανᾶ.

Ἡ Ζάκυνθος, τέλος, καυχωμένη ὅτι καλύπτει εὐλαβῶς εἰς τὸ φιλόξενον χῶμα τῆς τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνατόμου, τῇ φιλοτίμῳ μερίμνῃ τοῦ νομάρχου κ. Δημ. Σαμπατακάκη, ἔστησε τελευταίως πλάκα εἰς τὴν ἐν λόγῳ θέσιν, ἱστοροῦσαν τὸ γεγονός ὡς κάτωθι :

ΕΔΩ ΥΠΗΡΧΕ
ΜΟΝΗ ΦΡΑΓΓΙΚΑΝΩΝ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ
“ΚΑΛΟΓΕΡΑΤΑ,,
1471
ΟΠΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΙΚΗΝ
ΑΚΤΗ ΝΑΥΑΓΟΣ ΑΠΕΘΑΝΕ
Ο ΜΕΓΑΣ ΑΝΑΤΟΜΟΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΕΖΑΛ
1564

R É S U M É

L'illustre anatomiste *Andre Vesale*, de retour de Syrie et se rendant à Venise, fut pris par un naufrage et jeté sur le rivage desert du golfe de *Lagana de l'île de Zante*.

Là, il fut reconnu et secouru par un bijoutier venitien. Mais il succomba à ses souffrances et fut enseveli par lui dans ce lieu desert, au bas de *Frangoklissi* ce la côte de *Lagana*.